

LAS KELLYS. LLUITES DE DONES A LA BARCELONA PRECÀRIA

*Precarietat en femení: ni igualtat davant la llei,
ni igualtat davant la vida*

No són invisibles, es poden veure molt bé. Darrere l'esplèndida ciutat de Barcelona, les trobem als hotels, als bars i als restaurants, netejant, cuinant i atenent la gent. Als parcs, cuidant infants i passejant gent gran; a oficines, hospitals, escoles i instituts; escombrant carrers, repartint correus, conduint transports públics; a entitats bancàries, botigues, caixes de supermercats; a les cuines dels centres de treball o a fàbriques industrials amagades entre muntanyes. No són invisibles, es poden veure molt bé, també quan lluiten.

Després de la visualització de l'esplèndid arxiu d'HAMACA, hem seleccionat algunes de les seves obres més significatives, que conviden a entendre la relació entre l'increment de la feminització del treball i la precarietat laboral. Actualment, més del 40 % de l'ocupació global està integrat per dones i, a l'Estat espanyol, la feminització és molt elevada en activitats sanitàries i serveis socials (77,5 % de dones), en educació (67,4 %), en el sector de serveis (66,6 %) i en totes les tasques vinculades a la cura i a les treballadores de la llar (88,6 %). Al seu torn, la bretxa salarial és del 23 %, mentre que, de les persones ocupades a temps parcial, el 73,86 % són dones, és a dir, 3 de cada 4.

Aquestes xifres, actualitzades el 2017, no cauen del cel. Tenen el seu origen en el model laboral del capitalisme espanyol, configurat en les dècades dels vuitanta i els noranta, després de diverses polítiques aplicades pels governs, des de l'anomenada «reconversió industrial» fins a les privatitzacions de serveis públics, les reformes laborals, els ERO i la pèrdua de desenes de milers de treballs desviats cap a la contractació i la subcontractació de serveis.

Una de les obres seleccionades que explica molt bé aquest procés en ciutats industrials com Mataró i Terrassa és *Ficciones anfibias*, de María Ruido (2005). La imatge dels amfibis s'utilitza com a recurs per mostrar l'adaptació dels treballadors als canvis en el sistema productiu durant el pas d'un sistema de producció fabril centralitzat, a un sistema extremadament flexible, a l'externalització de la producció per part de les grans corporacions i a la

María Ruido, Precarias a la Deriva,
Pedro Ortuño i Estíbaliz Sádaba

transformació d'una nova mà d'obra que es va nodrir amb l'increment considerable d'immigració de països del nord de l'Àfrica, de l'Amèrica Llatina, de l'Europa de l'Est i de la Xina.

Flexibilitat, domesticació i precarietat en les noves condicions de treball; processos que, per implantar-se, han hagut de passar per sobre de tota una «tradició obrera» molt tenyida per la lluita feminista, a causa del pes d'un sector industrial, el tèxtil, molt feminitzat: de tot això parla el vídeo, i de com afecta les dones la doble càrrega laboral a la fàbrica i les tasques de la llar i de cura. Els empresaris no van gestionar aquests canvis de manera pacífica: van haver de derrotar vagues importants des de mitjan dècada dels setanta amb la finalitat de «domesticar les fàbriques» i avançar amb les deslocalitzacions, els tancaments i els acomiadaments avançada ja la crisi dels anys 1978 i 1979 fins al 1984, que van suposar la pèrdua de grans conquestes i la crisi de l'estat del benestar.

Títol: *Ficciones anfibias*

Direcció: María Ruido

Producció: Ajuntament de Terrassa i Hangar (2005)

Durada: 00:32:50

Idiomes: Català i espanyol

Subtítols: Anglès

Llicència: Copyright

Sinopsi: *Ficciones anfibias* és un intent d'anàlisi dels canvis socials, econòmics i emocionals que les noves condicions de producció, imposades sobre el tèxtil tradicional situat al cinturó industrial de Barcelona, han generat en la població d'aquestes ciutats, molt especialment en la vida de les treballadores i ext treballadores d'aquestes fàbriques.

<https://devel.hamacaonline.net/titles/ficciones-anfibias/>

La transformació profunda del treball després de les noves formes d'explotació capitalista no només ha repercutit en la vida quotidiana i en la composició social de la classe treballadora, i en concret de les dones, sinó també en tot un entramat de relacions socials, polítiques i culturals, i ha generat contrastos propers i permanents en les grans ciutats europees.

Un model d'això és Barcelona, que, com Madrid, Múrcia o qualsevol altra ciutat turística de l'Estat espanyol, sembla que estigui dividida en dues meitats.

Una, la cosmopolita i resplendent, és la que ofereix cultura, lleure, barris pintorescos per visitar, museus, teatres, música, mar i muntanya. L'altra és la de les dones de la classe treballadora que fan que funcioni tot aquest entramat turístic. Elles són les que reben les remuneracions més baixes per les seves feines, considerades ocupacions de «categories elementals». Barcelona no està dividida en dues meitats. És una ciutat europea més, regida per les lleis del capitalisme, de les grans empreses turístiques, constructores i hoteleres, i necessita aquest exèrcit de dones, invisibles als ulls del turista, massa ocupat fent fotos de les obres de Gaudí o de la Boqueria.

Una obra que fa palès l'impacte de la precarietat a les ciutats és *Tiempo real*, de María Ruido (2013), que ens parla de Barcelona i la precarietat femenina en treballs d'artistes, de telemàrqueting, de dependents; de com operen les formes i els vincles de parentiu en les tasques de cura —bàsiques en l'economia per «produir plusvàlua»—, i de com aquestes tasques interactuen amb la immigració per resoldre la contradicció de la «crisi de la cura» a les classes altes.

El vídeo recorre llocs de la ciutat de Barcelona sobre els quals es van aixecant obres de construcció que mostren la contradicció entre els interessos de les empreses constructores i les necessitats del veïnat, la cultura als barris i la vida artística. S'hi exposen noves formes d'acció política davant de la crítica als sindicats, que deixen de ser eines de lluita. Les contraimatges barrejades amb dissenys d'estratègies polítiques contra la precarietat es mostren per interpel·lar l'espectador com un dels objectius del film. I s'hi fa una intersecció amb l'emblemàtica pel·lícula *Jeanne Dielman, 23 Quai du Commerce, 1080 Bruxelles* (1975), de Chantal Akerman, que travessa com una llança l'opressió de la dona en les relacions patriarcal.

Títol: *Tiempo real*

Direcció: María Ruido

Producció: Fundació La Caixa (2003)

Durada: 00:42:30

Idiomes: Espanyol

Subtítols: Anglès

Llicència: Copyright

Sinopsi: Habitants del «treball total», des dels setanta i davant del sindicalisme tradicional, la crida a la deserció productiva es converteix en una posició de resistència fonamental. En aquest clima redefinitori i a partir de la experiència pròpia de l'autora com a treballadora cultural, transcorre *Tiempo real*, un projecte que, reactivant algunes qüestions ja plantejades amb anterioritat, intenta investigar la possibilitat/opportunitat de construir una visibilitat i una narrativitat pròpies de la nova classe treballadora.

<https://devel.hamacaonline.net/titles/tiempo-real/>

Ni igualtat davant la llei, ni igualtat davant la vida per a les dones precàries

D'acord amb el Pla estratègic d'igualtat d'oportunitats (PEIO), hi ha un «compromís del Govern del Regne d'Espanya amb la igualtat efectiva de dones i homes» pel qual «el dret a la igualtat de tracte i a la no discriminació

i el principi d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes es consagren a la Constitució, en els articles 14 i 9.2, essencials per construir una societat justa, desenvolupada socialment i econòmicament, cohesionada i lliure, i que concreten la consideració de la igualtat com un valor superior del nostre ordenament jurídic». No obstant això, com hem vist, les estadístiques mostren que aquesta «igualtat» davant la llei no significa igualtat davant la vida per a la majoria de dones, les treballadores, pobres, joves, tant natives com immigrants.

Precarietat en femení. Es fa difícil sortir al carrer o fer vaga, col·lectivitzar el sentiment d'explotació i d'opressió davant de tanta fragmentació i divisió de la classe treballadora. Es fa difícil sentir-se part d'un tot, quan ni tan sols es pot conèixer la cambrera d'hotel que neteja l'habitació del costat, perquè només té 15 minuts per deixar-la impol·luta i ja no té temps per menjar si el que pretén és el que hauria de ser normal, ser un «dret»: sortir a l'hora establerta, perquè les «extres» no les paguen.

El cos fa mal de tant netejar, com en una cadena de muntatge on les màquines són les mans i l'esquena. Però no es té el «dret» que aquests mals del cos es reconeguin com a malalties laborals, perquè qui sap si no venen d'«algun mal estrany». Per tant, no hi ha més opció que viure dopada amb vint píndoles al dia. I, així, no hi ha ni drets bàsics ni cap article de la Constitució d'igualtat davant la llei que expliqui per què no hi ha igualtat davant la vida. Llavors, què és la precarietat en femení?

Una de les obres seleccionades és *Precarias a la Deriva: a la deriva por los circuitos de la precariedad* (2004), produïda pel col·lectiu Precarias a la Deriva. Les seves protagonistes, un col·lectiu de dones divers i ampli, reflexionen sobre la precarietat laboral des del punt de vista del gènere a partir de la seva experiència: explotació pel fet de ser dones, mercantilització dels cossos, divisió sexual del treball, reproducció, llocs destinats a les dones en el món laboral i l'expansió i l'erosió d'aquests llocs. Imatges individuals que formen un tot integrat per la relació entre lloc de treball, casa, relacions afectives, conflictes, transport i habitatge, vivència del temps, oci, consum, recursos i serveis socials.

El film ens parla d'una trobada de dones de Madrid «que volien una política que partís de si mateixes, però que no es quedés en elles», per «recuperar el continu treball - no treball com a terreny de la política». Així, ens deixa un missatge esperançador de dones que lluiten des d'experiències diferents i tota aquesta diversitat es transforma en un potencial de lluita, tot i que es nodreix de la fragmentació i la divisió mateixes de la classe treballadora. Les migrants, les «sense papers», segons les lleis d'estrangeria reaccionàries, pateixen estrès davant la por de quedar-se sense feina i moltes treballen com a «internes» 24 hores al dia en una llar aliena. Les joves, sobrerrepresentades també en els índexs de precarietat, necessiten diversos treballs per arribar a final de mes, o també migrar, «treballar com menys millor» per no caure en la rutina. D'aquestes noves formes d'explotació, també en sorgeixen formes de lluita renovades i noves aliances que generen, com diu la pel·lícula, «un grup

rebel de repúbliques precàries que s'organitzen per sortir de l'aïllament i la por».

Títol: *Precarias a la Deriva: a la deriva por los circuitos de la precariedad*

Direcció: Precarias a la Deriva

Producció: Precarias a la Deriva (2004)

Durada: 00:50:30

Idiomes: Espanyol

Llicència: Creative Commons

Sinopsi: Tota la tasca de recórrer i acompanyar els itineraris de les treballadores precàries ha quedat plasmada en aquest vídeo, *Precarias a la Deriva: a la deriva por los circuitos de la precariedad femenina*, en què el nom del col·lectiu es confon amb el títol del treball amb un doble efecte: ahora que dilueix l'autoria de la recerca (veritablement coral i polifònica, tramada entre moltes dones), posa en relleu que la precarietat, més que un adjectiu per a la feina, és un dels modes de l'existència actual. El vídeo està confeccionat com un tapís de relats, cròniques, entrevistes i conceptualitzacions que teoritzen el que les derives van visibilitzant. El projecte té lloc a la ciutat de Madrid. <https://devel.hamacaonline.net/titles/precarias-a-la-deriva-a-la-deriva-por-los-circuitos-de-la-precariedad/>

Una altra de les obres, *Blanca sobre Negra*, de Pedro Ortuño (2004), transcorre en un poblet de Múrcia anomenat Blanca. Les protagonistes, treballadores d'una fàbrica d'estores que ha sobreviscut a cinc fàbriques que han hagut de tancar, senten al propi cos les malalties de l'explotació i la precarietat. La càmera capta molt bé els rostres de dones fortes i alegres, molt lluny del victimisme. «Estem com en l'època de Franco», diuen quan parlen dels patrons de la fàbrica mentre el vídeo posa la cirereta final amb plans de plaques dels carrers, amb noms com «18 de Julio» o «Generalísimo Franco».

Títol: *Blanca sobre Negra*

Direcció: Pedro Ortuño

Producció: Pedro Ortuño (2004)

Durada: 00:12:20

Idiomes: Espanyol

Llicència: Copyright

Sinopsi: En aquest treball, Pedro Ortuño s'acosta a la realitat d'un poblet anomenat Blanca de la província de Múrcia. El vídeo comença amb plans que mostren els carrers del poble de nit i se senten les campanes de l'església. És una imatge, sens dubte, idíl·lica, que transmet la tranquil·litat i la pau que s'associa a aquestes petites poblacions disseminades per tota la geografia espanyola i on, al seu torn, perviuen formes de convivència i de treball ancorades en el passat.

<https://devel.hamacaonline.net/titles/blanca-sobre-negra/>

De la llar a la feina.

La lluita contra la precarietat per no «tornar a la llar»

La feminització del treball és, entre altres qüestions, el resultat de dècades de lluita de les dones per pertànyer al mercat laboral. Sortir de la llar per anar a la feina implicava qüestionar el model dominant de dona del final del segle XIX i començament del XX, conegut com a «àngel de la llar» o «la perfecta casada». Era posar en escac tot

el discurs de la domesticitat, tan difós en el famós fullet de 1886 de la col·lecció «Biblioteca para Señoritas», que descrivia les obligacions de les dones a la llar, tant en el govern de l'economia com en el seu rol moral.

Una ideologia que s'anava perfeccionant amb nous arguments, com els del famós doctor endocrinòleg Gregorio Maraón, que el 1920 va aconseguir un consens notable en la societat espanyola després de la seva teoria de la diferenciació i el caràcter complementari dels sexes. Maraón defensava que les dones no eren inferiors, tot i que sí que eren diferents en els trets psicològics i biològics: la raó, la lògica, la reflexió, la capacitat analítica i intel·lectual i la creativitat eren característiques biològiques de l'home; la sensibilitat, la sentimentalitat, l'afectivitat, la intuïció, la passivitat i l'abnegació, ho eren de la dona. Aquesta distinció s'utilitza per reforçar el paper de domesticitat, com a dones i mares (Mary Nash, *Rojas*).

«L'alegria que vaig tenir de portar el primer jornal a casa. El primer dia que li vaig donar el jornal a la meva mare li vaig dir: 'Mare, ja no passarem més gana'.» Això afirma una de les veus de les dones protagonistes de *Necesidad*, de Pedro Ortuño, un preciós curtmetratge que transcorre a l'interior d'una fàbrica d'estores d'esparg de Blanca (Múrcia) on treballen dones. Els relats de la seva vida mostren un altre sector del treball, el de creació artesanal, on feminització i precarietat laboral van de bracet. «Quan vaig al metge em diu que què faig amb l'esquena. Haver-me passat tota la vida treballant!», diu una de les treballadores.

Títol: *Necesidad*

Direcció: Pedro Ortuño

Producció: Pedro Ortuño

Durada: 00:08:05

Idiomes: Espanyol

Subtítols: Anglès

Llicència: Copyright

Sinopsi: *Necesidad* transcorre a l'interior d'una fàbrica d'estores d'esparg de Blanca (Múrcia) on, curiosament, només treballen dones. El vídeo ens mostra el procés de creació artesanal de les estoreress, alhora que ens narren anècdotes de les seves vides i de les seves ocupacions i quotidianitats.

<https://devel.hamacaonline.net/titles/necesidad/>

Actualment el paper de la domesticitat continua impregnant els porus de la feminització del treball precari. La cura de menors, de majors dependents, de persones malaltes o amb discapacitat s'assenyala com a causa dels contractes parcials del 12,98 % de les dones (268.200) davant de l'1,78 % d'homes (13.600): elles, 7 vegades més. I «altres obligacions familiars» és la raó principal per al 6,31 % de dones (130.900) i l'1,55 % d'homes (11.400): elles, 4 vegades més.

Però hi ha altres dades que mostren que les dones tornen obligadament a la llar. En la taxa d'atur les dones també estan sobrerrepresentades: hi ha prop de 2 milions de desocupades. Les taxes d'atur són del 16,65 % d'homes i del 18,35 % de dones. Altres bretxes són la de l'activitat laboral, en què s'identifica que hi ha més d'1 milió i mig de dones menys incorporades a l'activitat

(aquesta barrera es reflecteix en la bretxa percentual de gènere, d'11,24 punts) i, com a aturades, 1 de cada 2 dones fa més d'1 any que busquen feina (el 51,27 % del total d'aturades); i respecte al 2007 s'ha multiplicat per 5 el nombre de dones que fa més de 2 anys que busquen feina (143.500 el 2007 i 707.000 el 2017).

La lluita contra totes aquestes bretxes i contra la precarietat laboral és una lluita contra el retorn de les dones a la llar, en condicions de vida igualment precàries. És a dir, no hi ha temps lliure per a l'oci o les necessitats de les dones sinó només per exercir les tasques de reproducció: tenir cura de la gent gran, dels infants o de persones dependents, en un àmbit privat.

De les enquestes d'ocupació del temps s'extreu que les dones dediquen menys temps que els homes a totes les categories d'activitats, amb l'excepció única de les que estan relacionades amb l'atenció i la cura de la llar i de la família. Les dones, en conjunt, tant si fan una altra activitat com si no, dediquen diàriament una mitjana de 4 hores i 7 minuts a tasques vinculades amb la llar i la família, mentre que els homes hi destinen 1 hora i 54 minuts. I, pel que fa al lleure, les dones disposen de gairebé 1 hora menys de temps lliure al dia que els homes.

L'obra *El concurso de la gran felicidad (esto pasa mucho)*, d'Estíbaliz Sádaba (1999), ens trasllada, en tot just 2 minuts, a aquesta lluita eterna i tan elemental de les dones per treballar. L'escena es produeix entre les veus de la conversa quotidiana d'una parella en la qual la dona ha d'explicar per què vol treballar i no quedar atrapada en les tasques de reproducció. *Precarietat, salari i treball domèstic* (gratuït) són les paraules que s'encreuen pel rerefons d'una obra curta, però profunda i contundent, sobre el discurs de la domesticitat.

Títol: *El concurso de la gran felicidad (esto pasa mucho)*

Direcció: Estíbaliz Sádaba

Producció: Estíbaliz Sádaba (1999)

Durada: 00:01:50

Llicència: Copyright

Sinopsi: A *El concurso de la gran felicidad* la reflexió de l'autora ja no se centra en el cos de la dona i en la manera com la societat el modela i restringeix sinó en els usos quotidians de la vida en parella, i posa de manifest com la dona suporta diàriament la desigualtat i ha de lluitar per qüestions tan bàsiques com treballar fora de casa o compartir la cura dels fills.

<https://devel.hamacaonline.net/titles/el-concurso-de-la-gran-felicidad-esto-pasa-mucho/>

Lluites

No són invisibles: també les veiem protagonitzant veritables rebel·lions a «l'altra» Barcelona, la de la precarietat femenina amb què se sosté el model turístic d'una ciutat esplèndida de la qual les treballadores no poden gaudir.

Explícitament o no, les dones treballadores precàries, immigrants, joves, desafien el model laboral del capitalisme espanyol configurat en els anys noranta. És allò que Las Kellys, les cambres d'hotel autoorganitzades, anomenen o pateixen com a «externalitzacions» i que ha anat rebaixant les condicions laborals i precaritzant el treball i la vida de milions de persones.

Precarietat en femení. No és individual, és col·lectiva. Amb la nova estructuració del mercat laboral capitalista, van aparèixer les teories «post» segons les quals les formes velles i tradicionals de lluita havien mort, igual que les ideologies (menys les del capitalisme). Només quedava la lluita individual i cultural com a opció, deien.

Però el capitalisme torna cap a allò «vell i tradicional» sota altres formes d'explotació i més explotació, sostracció de plusvàlua, opressió patriarcal. Les dones de la classe treballadora han demostrat que es pot trencar amb la fragmentació i l'individualisme, que es poden organitzar per emprendre lluites col·lectives, al costat de tota la classe treballadora, al costat d'altres col·lectius socials. Han de fer vagues, caixes de resistència, comissions de suport, tornar a allò «vell i tradicional», perquè han de lluitar com ho van fer les seves besàvies, per «igual treball, igual salari» i fins i tot perquè les deixin treballar.

Aquesta exposició vol reflectir aquestes experiències. Perquè el camp de batalla de la lluita de gènere és un terreny de la lluita de classes per recuperar i conquerir, des d'aquí, tant els drets perduts com encara per guanyar de totes les dones.

CYNTHIA BURGUEÑO - PAN Y ROSAS

<https://devel.hamacaonline.net/titles/ficciones-anfibias/>

<https://devel.hamacaonline.net/titles/tiempo-real/>

<https://devel.hamacaonline.net/titles/precarias-a-la-derivada-la-deriva-por-los-circuitos-de-la-precarietat/>

<https://devel.hamacaonline.net/titles/blanca-sobre-negra/>

<https://devel.hamacaonline.net/titles/necesidad/>

<https://devel.hamacaonline.net/titles/el-concurso-de-la-gran-felicidad-esto-pasa-mucho/>